



University of Tehran Press

Journal of Philosophy of Religion

Online ISSN: 2423-6233

Home Page: <https://jpht.ut.ac.ir>

The Correlation between Theism and Anthropology

Editorial

This issue of the *Journal of Philosophy of Religion* addresses two central themes: Theism and Anthropology. Three—or arguably four—articles directly or indirectly engage with the former, while two papers are similarly concerned with the latter. It is a historical axiom that in both religious and secular traditions, these two domains—Theism and Anthropology—are deeply intertwined; the strengths and weaknesses of cognition in one inevitably permeate the other. It is our hope that the research presented here, focused on these twin subjects, will contribute to refining our insight into this relationship, shedding light on the map of intellectual discourse and guiding the reader's path of inquiry. Doubtless, the discerning reader will seek and find these connections themselves. Here, we outline the contributions of this issue.

The demonstration of God's existence and the analysis of Divine Essence and Attributes remain among the most prolific topics in contemporary philosophy of religion. Similarly, in Islamic philosophy, this discussion holds primary significance, with Muslim philosophers having developed unique proofs for God's existence and intricate theories regarding His essence and attributes. While studying God's attributes in light of His transcendence (*ta'ālī*)—distinct from all other beings—they engage in profound discourse on Divine Will, Life, and other attributes. By distinguishing between the stations of *Aḥadiyyah* (Oneness) and *Wāḥidiyyah* (Singularity) within the Essence, and employing various classifications—such as essential (*ḥaqīqī*), relational (*idāfī*), affirmative (*iṭbātī*), and negative (*salbī*) attributes—as well as the unity of Essence and Attributes, they provide a multifaceted framework for theism. The first two articles of this issue revisit these critical topics through the lens of Muslim philosophers, while the third is dedicated to the *Burhān al-Ṣiddiqīn* (The Proof of the Truthful).

The first article examines the concept of “divine personhood” from Avicenna's perspective. By distinguishing between human and metaphysical categories of personhood, the article offers a nuanced synthesis of Avicenna's view. Indeed, the concept of “personhood,” originating in analytical philosophy, remains ambiguous. The distinction proposed in this article is a commendable effort to resolve this ambiguity, highlighting the need for further exploration within the rich monotheistic tradition of Islamic philosophy. The second article addresses the challenge of reconciling Divine Attributes, specifically creativity, eternity, and simplicity. It evaluates objections within contemporary analytical philosophy of religion, providing rigorous responses based on the tradition of Islamic philosophy, while emphasizing the divergence between the goals and outcomes of these two approaches. The third article presents a fresh, independent reading of Avicenna's *Burhān al-Ṣiddiqīn*, focusing on its completeness. This reading posits that the Avicennian proof rests solely on the principle of reality, independent of the auxiliary principles found in Ṣadrā'ian or other later interpretations.

The fourth article, concerning the problem of miracles and the problem of evil, indirectly relates to Divine Attributes, particularly Divine Agency. It examines this relationship by considering the implications and challenges from the perspective of a philosopher of religion, addressing arguments within the framework of Christian theology.

The fifth article explores the definition and cognition of the person through the criterion of personal identity, not from the origins of analytical philosophy, but through the lens of Islamic theology regarding resurrection (*ma'ād*). By adopting a philosophical approach to the “essential parts” of the human body, the author seeks to uncover the logical implications of this theological theory. The revival of the theory of “essential parts” in light of contemporary genetics is a significant discussion, intersecting with the philosophy of religion's focus on immortality and offering a promising avenue for future research.

Finally, the sixth article defines the human being in relation to his superiority over other creatures, particularly regarding the implications of technology. It further explores human transcendence—as distinct from the transcendence of human conditions—within the religious interpretation of the human being, examining the concept of the “theomorphic living being” (*ḥayy-i muta'allih*) from the perspective of a contemporary philosopher.

Seyed Mohammad Ali Dibaji

Editor-in-Chief

Autumn 2026



دانشگاه تهران

نشریه فلسفه دین

شاپا الکترونیکی: ۶۲۳۳-۲۴۲۳

سایت نشریه: <https://jpht.ut.ac.ir>

نسبت خداشناسی و انسان شناسی

سخن سردیر

این شماره از مجله فلسفه دین شامل بحث هایی در باب دو موضوع کلی در مباحث فلسفه دین است: خداشناسی و انسان شناسی. چهار مقاله بطور مستقیم و غیر مستقیم در موضوع اول است و دو مقاله به همین صورت به موضوع دوم مرتبط است. از مسلمات تاریخ زندگی انسان این نکته است که هم در سنت های دینی و هم غیر آن، این دو موضوع، یعنی خداشناسی و انسان شناسی به یکدیگر مرتبط بوده و ضعف و قوت شناخت در یکی به دیگری سرایت داشته است. در اینجا باید امید داشت که این مقالات و تحقیقاتی از این قبیل که حول این دو موضوع به نگارش درآمده در اصلاح یا تعالی بینش ما در نسبت خداشناسی و انسان شناسی موثر و مفید بوده و در مسیر سلوک فکری بخش هایی از نقشه راه را نشان دهند یا وضوح بخشد. البته مخاطب، خود، بدون تردید به دنبال این نسبت خواهد بود و آن را خواهد یافت. مختصراً به مباحث مقالات این شماره و جایگاه بحث آنها اشاره می شود.

مبحث اثبات وجود خدا و ذات و صفات الهی در میان متون تحقیقی فلسفه دین معاصر از پرشمارترین مباحث است؛ چنان که در فلسفه و حکمت اسلامی این بحث اهمیت درجه اول را دارد و حکمای مسلمان براهین خاصی در اثبات وجود خدا و مباحث مهمی در ذات و صفات او مطرح کرده اند. آنان در عین حال که ذات و صفات خدا را در پرتو تعالی او از ماسوی مطالعه می کنند از اراده و حیات و دیگر صفات او سخن می گویند و با تمایز بین مقام احدیت و واحدیت در ذات، از تقسیمات متعدد صفات، همانند صفات حقیقی و اضافی و اثباتی و سلبی و وحدت ذات و صفات، اضلاع متنوعی به مباحث خداشناسی می بخشند. دو موضوع مهم از مباحث خداشناسی در فلسفه دین که به بحث از ذات و صفات الهی مرتبط است و می توان آنها را در پرتو دیدگاه حکیمان مسلمان بازخوانی نمود که این موضوع در مقالات اول و دوم این شماره به بحث گذاشته شده اند.

مقاله سوم به برهان صدیقین پرداخته است.

در نخستین مقاله موضوع شخص وارگی خدا از دیدگاه ابن سینا بررسی شده است. این مقاله با تمایز میان نوع انسانی و متافیزیکی شخص وارگی به جمع بندی نسبی در دیدگاه ابن سینا رسیده است. حقیقت این است که خود شخص وارگی که در ادبیات فلسفه تحلیلی متولد شده بسیار ابهام دارد. تفکیک دو نوع از شخص وارگی در این مقاله تلاشی برای رفع این ابهام است و همانطور که نویسندگان گفته اند نیاز است در اندیشه فیلسوفان مسلمان و در فلسفه اسلامی که مبانی قوی توحیدی دارد بیش از این کار شود. در مقاله دوم مباحث صفات الهی و جمع بین آنها مطرح است که از جمله خالقیت و سرمدیت و بساطت است. اشکالات در ادبیات جدید فلسفه دین و تقریر و پاسخ به آنها بر اساس سنت فلسفه اسلامی مورد بررسی قرار گرفته و تمایز میان اهداف و نتایج دو رویکرد به مساله گوشزد شده است. در مقاله سوم سخن از خوانشی جدید و مستقل از برهان صدیقین ابن سینا در اثبات وجود خداست که بر تمامیت آن متمرکز است. این خوانش برهان سینوی را صرفاً متکی بر اصل واقعیت می داند و نه اصول دیگری که در خوانش های صدرایی و غیر آن مطرح است.

مقاله چهارم که به موضوع معجزه و رابطه آن با مساله شر پرداخته هم در واقع بطور غیر مستقیم به صفات الهی بویژه فاعلیت الهی، مرتبط است. این مقاله، نسبت مذکور را با توجه به دلالت ها و چالش های آن از دیدگاه یک فیلسوف دین بررسی کرده و اشکالات و پاسخ ها را در این موضوع، مبتنی بر الهیات مسیحی، مطرح می کند.

در مقاله پنجم سخن از تعریف و شناخت شخص با معیار این همانی شخصی است ولی نه از خاستگاه فلسفه تحلیلی، بلکه با گذار در یکی از مباحث مهم کلام اسلامی در باب معاد. در واقع نویسنده با نوعی رویکرد فلسفی به مساله اجزاء اصلی در بدن انسان درصدد است تا به لوازم منطقی این نظریه کلامی برسد. احیای نظریه اجزاء اصلی در انسان در پرتو مشابهت با موضوع دانش ژنتیک هم بحث مهمی است و با موضوع جاودانگی در فلسفه دین مرتبط است و می تواند موضوع مقالات آینده در این باب باشد.

در مقاله ششم تعریف انسان با توجه به برتری او بر دیگر موجودات، بویژه با نظر به لوازم حضور تکنولوژی در حیات او، مورد بحث است. همچنین توجه به تعالی انسان و نه صرفاً تعالی شرایط انسانی در تفسیر دینی انسان مورد بحث و فحص قرار گرفته و تعبیر «حیّ متاله» از دیدگاه یکی از حکیمان معاصر بررسی شده است.

سید محمدعلی دیباجی

سردبیر

پاییز ۱۴۰۵